

Дербак Д. В.

*студент Навчально-наукового інституту права
імені князя Володимира Великого
Міжрегіональної Академії управління персоналом, м. Київ, Україна.
Науковий керівник: Іваненко О. В., к.ю.н., доцент*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН ЯК СКЛАДНООРГАНІЗОВАНА СИСТЕМА: СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД

В умовах сьогодення, коли Україна твердо встала на шлях євроінтеграції, чітко та гучно заявивши усьому світові про своє свідоме бажання стати повноцінним членом Європейського Союзу, як ніколи гостро постало питання приведення у відповідність із європейськими вимогами та стандартами усього механізму функціонування нашої держави та соціальних інститутів. В цьому сенсі особливої актуальності набуває проблематика правового регулювання суспільних відносин.

Метою дослідження є осмислення загальнотеоретичних засад функціонування системи правового регулювання суспільних відносин, виявлення її сутнісних та специфічних ознак, а також формування якісно нового підходу до розуміння структурної організації зазначеної системи.

Дослідженню проблематики правового регулювання було присвячено увагу представників загальнотеоретичного та галузевого правознавства, а також фахівців філософії права, юридичної соціології, психології тощо. Зокрема, науковому осмисленню природи, сутності, специфічних особливостей, внутрішньої організації та функціональних зв'язків між складовими елементами системи правового регулювання присвячено праці О.В. Кустовської [1], М.А. Лукашева [2], М.Ю. Осіпова [3], П.М. Рабиновича [4], Ф.А. фон Хайєка [5] та ін.

Актуальність дослідження правового регулювання зумовлюється, насамперед, тим, що на сьогоднішній день серед науковців відсутня єдність позицій стосовно визначення його сутності та поняття. Як вірно зазначає І.М. Шопіна, «існування великої кількості дефініцій правового регулювання, які суперечать одне одному, створює суттєві перешкоди для удосконалення системи правового регулювання суспільних відносин, що може бути реалізоване виключно за умови єдиного розуміння нормотворцем та правокористувачем змісту даного поняття» [6, с. 1059].

Наразі фахівцям у галузі права не вдалося сформулювати спільної позиції стосовно поняття правового регулювання. Аналіз правових джерел надав нам можливість систематизувати дефініції правового регулювання та виокремити їх основні змістовні групи, сутність яких зводиться до розуміння правового регулювання як правового впливу; процесу; правового методу; державного регулювання; складної за внутрішньою будовою системи, складові елементи якої також є складними за своєю організацією системами.

Структура правового регулювання є тією незмінною сукупністю зв'язків між її елементами, яка забезпечує збереження власної цілісності у випадках різного роду перетворень під впливом зовнішніх або внутрішніх процесів. Правове регулювання є певною структурованою сукупністю елементів. Тобто, з одного боку, воно є цілісним системним утворенням, а з іншого – у своєму складі має вичерпний перелік кінцевих елементів. Проте, виходячи із базового положення теорії систем про первинність цілого, наголос при вивченні правового регулювання має ставитися на тому, що не елементи утворюють систему, а лише при її уявному розчленуванні, можна виокремити складові компоненти.

Правове регулювання має декілька рівнів своєї функціональної організації, а саме: правове регулювання як цілісне явище правової дійсності, що має власну структуру та характеризується наявністю стійких взаємозв'язків між елементами власної організаційної основи; правове регулювання як елемент правової системи.

Кожна система складається із елементів, які, об'єднуючись між собою, зумовлюють появу нової якості, не притаманної жодному із них окремо, і яка є сутнісною для даної системи. Правове регулювання є складним системним утворенням, в межах якого жоден із структурних елементів не володіє тими якостями, які йому притаманні як цілісному явищу.

Інтегративною ознакою правового регулювання слід вважати її здатність до регулювання суспільних відносин, тобто її регулятивний характер. Особливо відчувається вплив на правове регулювання в періоди масштабних соціальних змін, тобто революцій, коли швидкість та глибина змін, які відбуваються у суспільному житті, призводять до заміни «сили закону» на «закон сили».

З метою уникнення як надмірної централізації, так й децентралізації правового регулювання суспільних відносин, необхідно, щоб воно здійснювалося за таким правилом: діяльність суб'єктів правовідносин повинна регулюватися на тому рівні ієрархії внутрішньої будови

правового регулювання, відповідно до якого вона має значення (наприклад, діяльність, яка має регіональне значення, повинна регулюватися на регіональному рівні, а не загальнодержавному, або міжнародному). Всі складні системи, до яких ми відносимо й правове регулювання, здійснюють постійний взаємний обмін інформацією із навколишнім світом, а тому ієрархічний рівень має можливість розвиватися та ускладнюватися виключно за умови обміну інформацією між ним та іншими рівнями системи.

Однією із найважливіших проблем, із якою стикаються науковці в процесі дослідження різного роду систем, це визначення системоутворюючих факторів, тобто тих сил, завдяки яким певна сукупність елементів перетворюється на цілісне системне утворення, яке функціонує для досягнення певної мети, тобто систему. Можна стверджувати напевне: знайшов системоутворюючий фактор – знайшов й систему.

Погоджуючись із М.Ю. Осиповим [3], до сутнісних ознак функцій правового регулювання можна віднести наступні: їх змістовне наповнення зумовлено сутнісними особливостями правового регулювання; є основними напрямками впливу правового регулювання на реальну дійсність; визначають місце та значення правового регулювання у системі соціального регулювання; спрямовані на вирішення тих завдань, розв'язання яких неможливе поза правовим регулюванням.

Отже, до функцій системи правового регулювання слід віднести дві такі базові функції як упорядкування суспільних відносин, які входять до предмету правового регулювання та забезпечення стабільного та ефективного функціонування системи суспільних відносин, які входять до предмету правового регулювання.

Поряд із функціями системи правового регулювання, системоутворюючим фактором може виступати її мета, яка конкретизується через цілі.

Метою системи правового регулювання є правомірна поведінка учасників суспільних відносин, яка відповідає створеним суб'єктами правотворчої діяльності нормативної моделям суспільних відносин, які входять до предмету правового регулювання.

Отже, до системоутворюючих факторів, наявність яких дає можливість виокремити систему правового регулювання, пропонуємо відносити мету та функції системи правового регулювання. Реалізація функцій зазначеної системи задля досягнення її мети породжує

виникнення такої інтегративної властивості системи правового регулювання як регулятивність, тобто здатність до упорядкування суспільних відносин за допомогою права.

Список використаних джерел

1. Кушовська О. В. Методологія системного підходу та наукових досліджень: [Курс лекцій]. / О. В. Кушовська. – Тернопіль: Економічна думка, 2005. – 124 с.
2. Лукашев М. А. Предмет правового регулювання як категорія государства и права: 12.00.01 / Лукашев Михаил Александрович; [Место защиты: Краснодар]. - Краснодар, 2006. - 220 с.
3. Осипов М.Ю. Правовое регулирование как динамическая система / М.Ю. Осипов // Право и политика. - 2006. - № 11. - С. 56-57.
4. Рабинович П.М. О юридической природе целей правовых актов / П.М. Рабинович // Правоведение. – 1971. – № 5. – С. 28.
5. Хайек Ф.А. фон. Право, законодательство и свобода: Современное понимание либеральных принципов справедливости и политики / Пер. с англ. Б. Пинскера и Л. Кустарева; под ред. А. Куряева. М.: ИРИСЭН, 2006. - С.56.
6. Шопіна І.М. Щодо концептуальних підходів до визначення поняття правового регулювання І.М. Шопіна // Форум права. – 2011. – № 2. – С. 1055-1061.